

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย “เรื่องศึกษาพัฒนาการของการทอดผ้าบังสุกุลในสังคมไทย” ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ เพื่อศึกษาการทอดผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาล เพื่อศึกษาการทอดผ้าป่าในสังคมไทย และเพื่อศึกษาพัฒนาการของการทอดผ้าบังสุกุลในสังคมไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยผลของการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารแล้ว ซึ่งทำให้ได้บทสรุปและข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ทำให้พบว่า ในสมัยต้นพุทธกาล สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติให้พระภิกษุสงฆ์นุ่งห่มด้วยผ้าบังสุกุลตามนัย ๔ ในข้อที่ว่าด้วยบรรพชาอาศัยผ้าบังสุกุล และจุดศ ๑๓ ในข้อที่ว่าด้วยภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เพื่อถือความสันโดษ ละซึ่งความฟุ้งเฟ้อต่างๆ นำตนเองเข้าสู่พระนิพพาน แต่ผ้าบังสุกุลก็เป็นของที่หายาก และยังต้องนำมาทำความสะอาด เย็บประกอบเป็นผืนย้อมด้วยน้ำย้อมสี ๖ ชนิด เพื่อใช้นุ่งห่ม อุบาสกอุบาสิกาเห็นความลำบากของพระภิกษุสงฆ์ที่ต้องเที่ยวแสวงหาผ้าตามที่แตกต่างกัน จึงได้แอบนำผ้าเนื้อดี ผ้าที่ตนเองมีจิตเลื่อมใสศรัทธาไปทอดวางไว้ตามข้างทาง ท่านก็จะพิจารณาหยิบเอาผ้าไปใช้ การถวายผ้าให้เป็นทานจัดเป็นบังสุกุล จีวรทานได้รับอานิสงส์มาก ต่อมา หมอชีวกโกมารภัจได้ถวายผ้าไวยสิกะคู่หนึ่งให้กับพระผู้มีพระภาค พร้อมกับทูลขอให้มิพพุทธานุญาตพระภิกษุสงฆ์สามารถรับจีวรจากคหบดีได้ ทำให้เกิดคหบดีจีวรขึ้น คหบดีจีวรนี้มีความมุ่งหมายไว้ให้พระภิกษุสงฆ์จะได้มีเวลาในการศึกษาปฏิบัติสมณธรรมมากขึ้น ช่วยลดเวลาในการแสวงหาผ้าบังสุกุลน้อยลง ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญพระภิกษุสงฆ์ผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรและสรรเสริญความสันโดษของจีวร พร้อมกับตรัสว่า ผู้นุ่งห่มผ้าบังสุกุล ชุบผอม มีเส้นเอ็นปรากฏทั่วร่าง เพ่งพินิจอยู่ในป่าผู้เดียว บุคคลผู้นั้นมีชื่อว่า พรหมณ์ ผ้าบังสุกุลมีความสำคัญในการบรรเทาให้หายจากความกระวนกระวาย รำร้อน ความทุกข์ท้งปวง ผ้าบังสุกุลเป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาภัยต่างๆ เพราะมีหลักสันโดษควบคุมในการปฏิบัติด้วย เป็นสิ่งที่ช่วยทำลายซึ่งภพภูมิ เป็นสิ่งที่ทำลายแห่งซึ่งกิเลสตัณหา เป็นสิ่งที่ช่วยให้คลายออกจากกามราคะด้วยการปลงพิจารณาสังขารเมื่อตอนหยิบชักผ้าออกจากเศษซากศพ ผ้าบังสุกุลเป็นสิ่งที่ยังทำลายซึ่งความโลภ ความโกรธ ความหลง ความถือตัวถือตนไปได้ เป็นสิ่งที่สามารถกำจัดเสียซึ่งอกุศลต่างๆ ความเกื้อกูลต่อกันและกัน ความสงบสุขของตนเองและหมู่คณะ เพราะสอนให้ละกิเลส ตัณหา อุปาทาน ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถบรรลุมองเห็นธรรมในชาตินี้ แต่ก็เป็นที่หนุนให้ได้บรรลุธรรมของพระพุทธเจ้าได้ในที่สุด

การทอดผ้าป่าในประเทศไทยจากการศึกษาเอกสารพบว่าเริ่มแรกในสมัยสุโขทัย ได้รับการรื้อฟื้นขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยพระประสงค์จะรักษาระบบนิยมประเพณีทางศาสนา แรกเริ่มการทอดผ้าป่ามักจะนำไปทอดวางทิ้งไว้ตามถนนหนทางที่พระภิกษุจาริกไปมา หรือนำไปทอดทิ้งไว้ที่วัดแล้วทำการจุดประทัดเพื่อเป็นสัญญาณบอกให้

พระสงฆ์ภายในวัดรู้ว่าเมืองผ้าป่ามา ท่านก็จะส่งพระภิกษุมารูปหนึ่งเพื่อพิจารณาซักผ้าป่าแล้วนำไปให้สงฆ์ใช้ด้วยกัน องค์ประกอบของผ้าป่าหรือบริวารของผ้าป่า ก็จะเป็นจำพวกเครื่องใช้ของจำเป็นต่อพระภิกษุสงฆ์ การทอดผ้าป่าในปัจจุบันมีความนิยมจัดทำกันพิธีการใหญ่ มีคนมาร่วมมากเรียกว่าผ้าป่าสามัคคี การทอดผ้าป่าจึงต้องเป็นพิธีกรรม ผ้าป่ามีความหมายมากกว่าเดิม ขยายขอบเขตออกมาให้ทั้งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถนำมาจัดตั้งได้ จุดมุ่งหมายของพิธีการของการทอดผ้าป่า ก็เพื่อการเข้าถึงเนื้อหัลกัธรรม พิธีการเป็นการฝึกวินัยเป็นพื้นฐานของการเข้าสู่หัลกัธรรมชั้นสูงในพระพุทธศาสนาในที่สุด ขณะเดียวกันพระสงฆ์ก็อาศัยพิธีการเพื่อที่จะได้แสดงตนออกสู่สายตาของสาธารณชน อันเป็นการแสดงธรรมอีกแบบหนึ่งของพระสงฆ์ที่เรียกว่า มโนภาษณีย์ อันเป็นคุณที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความเลื่อมใส ศรัทธา ปสาทะ การพบพระภิกษุถือว่าเป็นมงคลอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในมงคลสูตรหรือมงคล ๓๘ ประการ วัตถุประสงค์ของการจัดทอดผ้าป่าในปัจจุบัน มุ่งที่จะรวบรวมทุนทรัพย์และเพื่อให้เกิดการรักษาระเพณี วัฒนธรรมที่ดั่งามที่รับสืบทอดปฏิบัติตามกันมาไม่ให้สูญหายไป จึงได้จัดเป็นการทอดผ้าป่าเพื่อให้ประโยชน์ทั้งวัดและชุมชน ซึ่งทางวัดและคณะกรรมการวัดจะได้นำเงินที่ได้จากการทอดผ้าป่ามาใช้ในการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและศาสนวัตถุ ตลอดจนจนถึงการสังคมสงเคราะห์ต่อหมู่บ้าน โรงเรียน สังคม และประเทศชาติ

จากศึกษาพบว่า ปัจจุบันการทอดผ้าป่าในสังคมไทยมีความนิยมเป็นวงกว้าง ขยายขอบเขตมากกว่าเดิม เมื่อก่อนผ้าป่าจะจำกัดอยู่เฉพาะในวัด แต่ปัจจุบันขยายออกไปยังหน่วยงานของภาครัฐและองค์กรเอกชนต่างๆ มีการตกแต่งองค์ผ้าป่ามีเงินเป็นบริวารหลักพร้อมด้วยเครื่องของใช้อัญมณี ๘ อย่างสำหรับพระสงฆ์ โดยนำไปทอดถวายที่วัด มีการจัดเป็นงานพิธีการ เพื่อเป็นเกียรติต่อผู้เป็นเจ้าของภาพและคณะผ้าป่า ด้วยวิธีการนี้เป็นการยกย่องเจ้าภาพและคณะผ้าป่าให้เป็นที่รู้จักในหมู่บ้าน ชุมชน และสังคม จุดมุ่งหมายของพิธีการของการทอดผ้าป่า ก็เพื่อการเข้าถึงเนื้อหัลกัธรรม พิธีการเป็นการฝึกวินัยเป็นพื้นฐานของการเข้าสู่หัลกัธรรมชั้นสูงในพระพุทธศาสนาในที่สุด ขณะเดียวกันพระสงฆ์ก็อาศัยพิธีการนี้เพื่อที่จะได้แสดงตนออกสู่สายตาของสาธารณชน อันเป็นการแสดงธรรมอีกแบบหนึ่งของพระสงฆ์ที่เรียกว่า มโนภาษณีย์ ที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความเลื่อมใส ศรัทธา ปสาทะ การพบพระภิกษุถือว่าเป็นมงคลอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในมงคลสูตรหรือมงคล ๓๘ ประการ พิธีกรรมหรือพิธีการที่สังคมไทยนำมาใช้ประกอบการทำบุญกุศลก็เพื่อก่อให้เกิดจารีตประเพณีที่ดั่งาม เกิดความพร้อมเพรียงในหมู่คณะ เป็นการฝึกวินัยให้เกิดภายในจิตใจ เมื่อเกิดวินัยในจิตใจแล้วก็หมายถึงการเข้าถึงเนื้อธรรมะที่แท้จริง มีจิตใจที่สงบมีสติสัมปชัญญะรู้เท่าทันทุกอารมณ์ในการดำเนินชีวิต พิธีกรรมนี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ พิธีกรรมเป็นที่อิงอาศัยของหัลกัธรรม พิธีกรรมคือกฎเกณฑ์ข้อบังคับแบบแผนของสังคม อีกด้านหนึ่ง เรามีพิธีกรรมก็เพื่อให้คนเราแต่ละคนได้มีสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลในการที่จะเข้าถึงหัลกัธรรม หัลกัธรรมจึงเป็นจุดหมายของพิธีกรรม พิธีกรรมนั้นก็อิงอาศัยหัลกัธรรมแล้วก็เข้าไปเพื่อให้คนเข้าถึงจุดหมายคือหัลกัธรรมด้วย จากผ้าที่ถูกทิ้งอยู่ตามป่า เมื่อสมัยพุทธกาลหรือเป็นผ้าที่มีผู้นำไปชุกซ่อนไว้ตามพุ่มไม้หรือกองขยะหรือที่ต่างๆ ในสมัยต่อมา เรียกชื่อตามพุทธบัญญัติว่า ผ้าบังสุกุล แปลว่า ผ้าคลุกฝุ่น เพราะตกอยู่ตามพื้นดินจึงเปื้อนฝุ่น ก็มีพัฒนาการในด้านของการถวายมาเป็นพิธีกรรมการถวายทอดผ้าป่าแก่พระสงฆ์ที่ปรากฏในสมัยปัจจุบันนี้ ด้วยเหตุนี้ชาวพุทธจึงใช้กิ่งไม้ปักเป็นสารบงค์ผ้าป่า โดยเอาผ้าคล้องที่กิ่งไม้นั้นแล้วแหกมันไปถวายพระ พระภิกษุสงฆ์จึงจึงตัวแทนมาซักผ้าป่าจากกิ่งไม้นั้น

โดยใช้คำพิจารณาผ้าเหมือนกับที่พระสมัยพุทธกาลใช้ว่า “ผ้านั้น เป็นผ้าไม่มีเจ้าของ จึงถือเป็นของ ตน” จากนั้นก็นำผ้าไปใช้ได้ จะเห็นได้ว่าการถวายผ้าป่าปัจจุบันเป็นการสมมติให้สอดคล้องกับ เหตุการณ์ในสมัยพุทธกาล ส่วนประโยชน์ทางด้านจิตใจและการประกอบพิธีกรรม ถ้าผู้มีจิตศรัทธามี เจตนาคือความตั้งใจบริสุทธิ์ จริใจแล้วก็ย่อมได้บุญและได้กุศลจริงๆ ตามหลักเกณฑ์ของการทำบุญ และแน่นอนตามหลักการของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าได้บุญได้กุศล คือ สามารถพอกจิตที่มีกิเลส หนาด้วยความตระหนี่ออกไปได้ไม่มากนักน้อย และยังสามารถบรรเทาความโลภในทรัพย์สมบัติลงได้ อย่างน้อยก็เป็นคนที่สันโดษพอใจตามที่มีอยู่และหามาได้ โดยไม่โลภเอาเอาผู้อื่น

นอกจากจะได้บุญได้กุศลและความรื่นเริงบันเทิงใจแล้ว การทำบุญทอดผ้าป่าในปัจจุบันนี้ ก็มีประโยชน์อันเป็นผลพลอยได้ก็คือ มีส่วนในการพัฒนาท้องถิ่นในด้านวัตถุ เช่นเดียวกับการทำบุญ ทอดกฐิน และยังมีข้อดีกว่าการทอดกฐินเสียอีก ตรงที่ว่าสามารถทอดถวายได้ตลอดปี นับว่าการ ทำบุญชนิดนี้ ทำให้ท้องถิ่นชนบทได้รับการพัฒนาด้านวัตถุจำนวนไม่น้อย ถ้าวัดถุอันเป็น สาธารณประโยชน์จำนวนไม่น้อยที่ถูกสร้างขึ้นมามีด้วยเงินจากการทอดผ้าป่าและการบริจาค เช่น ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ สาธารณประโยชน์ ตลอดจนถึงการทอดผ้าป่าหนังสือ การทอดผ้าป่า เครื่องนุ่งห่ม การทอดผ้าป่าช่วยชาติ และเป้าหมายสูงสุดของการทอดผ้าบังสุกุล (ผ้าป่า) แล้วก็คือนำ ตนเองเข้าสู่หลักธรรมขั้นสูงของพระพุทธศาสนาอื่นๆ ขึ้นไป จนเข้าสู่พระนิพพานได้ในที่สุด

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ให้ทราบว่า ผ้าป่าเดิมมาจากผ้าบังสุกุล ปัจจุบันนิยมจัดทอดผ้าป่าเพื่อระดม ทุนเข้าวัดเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาวัดวาอารามแล้วยังสามารถนำไปพัฒนาสังคมหรือสังคมสงเคราะห์ ในด้านต่างๆ ที่ก่อเกิดสาธารณประโยชน์ทางจิตใจและสังคมนานัปการ บุคคลผู้ที่มีความสนใจเนื้อหา นี้ สามารถหาหนังสือหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องมาศึกษาประกอบ เพิ่มเติม เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เป็น การศึกษาในด้านเอกสารคัมภีร์และหนังสือเท่านั้น จึงไม่สามารถศึกษาลงลึกในด้านอื่นได้ โดยเฉพาะ การลงพื้นที่เก็บข้อมูล การสัมภาษณ์รายละเอียดเชิงลึกต่อกรณีของการศึกษาโดยเฉพาะ อีกทั้ง ปัจจุบันมีการทอดผ้าป่าที่ปรากฏออกมาในสังคมไทยอีกมากมายที่สมควรนำมาศึกษา ถ้าได้นำมา ศึกษาเพิ่มเติมแล้ว ก็จะก่อให้เกิดเป็นผลเป็นผลประโยชน์ในด้านวิชาการ จาริต ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนพิธีเป็นอย่างมาก โดยประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่าควรนำมาศึกษาเพิ่มเติมจากงานวิจัยชิ้นนี้ คือ

๑. ศึกษาวิเคราะห์การทอดผ้าบังสุกุลในงานศพที่ปรากฏในสังคมไทย
๒. ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาวัด ชุมชน โรงเรียน ด้วยการทอดผ้าป่า
๓. ศึกษาพัฒนาการของการทอดผ้าป่าลอยฟ้า